دوو ڕووی قەیـــــــــران، “زێـــــــدەبەرھەمھێنان” و ” زیادەڕۆیی کەڵەکەبوون “.. کاوە کەریم

دەستپێک

لەشیکردنەوەکاندا بۆ قەیرانی ئابوری سەرمایەداری، دوو چەمکی سەرەکی بەشێوەیەکی بەردەوام لەناو باسە تیۆریک و ئابوری سیاسیەدا دووبارە دەبنەوە، ئەویش “زێدەبەرھەمھێنان” و “زێدە کەڵەکەبوون”ە. ئەم دوو چەمکە، ھەرچەندە پەیوەندییەکی نزیکیان بەیەکەوە ھەیە، بەڵام ھەریەکەیان بوار و جۆرێکی جیاواز ل□ پرۆسەی قەیرانی ئابوری ل□ک□داتەوە. ل□ یەکەم نیگادا، “زێدەبەرھەمھێنان” ئاماژەیە بۆ دۆخێک ک□ ت□□دا سەرمایەداران و کۆمپانیاکان کاڵا و خزمەتگوزاری زیاتر بەرھەمدەھێنن لەوەی کە بتوانرێت لەبازاڕدا ساغی بکەنەوە و بیفرۆشرێن، ئەمەش دەبێتە ھۆی کەڵەکەبوونی کاڵا نەفرۆشراوەکان و زیادەڕۆیی و دابەزینی نرخەکان و پاشەکشە. سەرئەنجام بەرھەمەکان ناتوانرێت بەقازانج بفرۆشرێت، ل□م□ش□وە قەیرانی ئابوری سەرھەڵدەدات.

کاتێکیش دێنە سەر “زیادەڕۆیی لەکەڵەکەبوون” ئاماژەیە بۆ دۆخێک ک□ ت□□دا ڕێژەی قازانج بەرەو دابەزین ڕۆشتووە، سەرمایەی قازانج بەخش ناتوانێت زیاتر وەبەرھێنانی پێبکرێت و دەرھێنانی زێد□ بەھا لەکاری زیندوو سنووردار دەبێت، بۆیە سەرمایە بەشێوەیەکی بەردەوام پاشەکەوت دەکرێت، “زیادەڕۆیی لەکەڵەکەبوون”ی سەرمایەدا ڕوودەدات، سەرەنجام قەیرانێک بەدوای خۆیدا دێنێت. بەواتایەکی تر کێشەکە ئەوە نییە کەکاڵای زۆر بەرھەمھێنراوە، بەڵکو سەرمایە بەشێوەیەکی گەورە کەڵەکە بووە ب□ بەراورد بەو بوارانەی کەدەتوانن قازانجی پێویستی بۆ دابین بکەن. لەکۆتایشدا سەرمایەکە وەک “سەرمایەی بێکار” دەمێنێتەوە. لەدیدی مارکسدا، ئەمە یەکێکە لەدەرخستنەکانی ناکۆکییە ناوخۆییەکانی کەڵەکەبوونی سەرمایەیە، ک□ ت□□دا سەرمایە بەردەوام ھەوڵی بەرفراونبوونی خۆی دەدات، بەڵام ھەمان ئەو پرۆسەیە مەرجەکانی بەردەوامبوونی کەڵەکەبوونی سەرمایە لاواز دەکات.

ڕوونکردنەوەی “زێدەبەرھەمھێنان” تیشک دەخاتە سەر ناتەبایی

ڕواڵەتی نێوان دابینکردن و خواست، کە زۆرجار وەک کەم بەکاربردن لە چوارچێوەیەکدا دادەنرێت- کرێکاران توانای کڕینی ئەو کاڵایانەیان نییە کە بەرهەمیدەهێنن، بەناو چەمکی "زێدە کەڵەکەبوون" لەکۆڵینەوەی قووڵتر لە داینامیکی خودی سەرمایە دەکات. لێرەدا قەیرانەکە تەنها ئەوە نییە کە کاڵای زۆر هەیە، بەڵکو سەرمایەی زۆر کەڵەکە بووە بە بەراورد بەدەرفەتی وەبەرهێنانی قازانج. سەرمایە، وەک کارگە، ئامێر، سەروەت و سامانی دارایی، بەدوای بەدەستهێنانی گەڕانەوەیەکی قازانجبەخشدا دەگەڕێت. کاتێک کەڕێژەی قازانج دادەبەزێت، چیتر ناتوانرێت سەرمایە لە ئاستێکی قبوڵکراوی قازانجدا وەبەربهێنرێتەوە. ئەنجامەکەی دەبێتە هۆی زیادبوونی بێکاری، دروستبوونی ئەوەی ناودەنرێت "بڵقی گەمژانە"، یان لەناوبردنی سەرمایە. لەم ڕوانگەیەوە، کاڵای نەفرۆشراو تەنها یەک دەربڕینی کێشەیەکی فراوانترە، واتە پاشکەوت و زیادەڕۆیی لە سەرمایەدا کە ناتوانێت دەریچەی بەرهەمدار بۆ بەکارهێنانی خۆی بدۆزێتەوە.
لەم ڕوانگەیەوە ئەوەی وەک "زێدەبەرهەمهێنان" دەردەکەوێت، کە لەڕاستیدا دەرکەوتنی زیادەڕۆیی کەڵەکەبوونە. کۆمپانیاکان بەردەوامن لە بەرهەمهێنان، نەک لەبەر ئەوەی کۆمەڵگە پێویستی بە کاڵای زیاترە، بەڵکو لەبەرئەوەی لە فشاری کێبڕکێیەکان و وەبەرهێنانە نوقمبووەکاندا قفڵ کراون. قەیرانەکە کاتێک سەرهەڵدەدات کە سیستەمەکە بە گشتی نەتوانێت لەو قازانجە بەردەوام بێت کە پێویستە بۆ چەسپاندنی وەبەرهێنانەکانی ڕابردوو. بەم شێوەیە، کۆگاکانی پڕ لە کاڵای نەفرۆشراو ڕەنگدانەوەی دژایەتییەکی قووڵترن لە نێوان هاندانی فراوانبوونی سەرمایە و سنوورەکانی بەدیهێنانی قازانج.

بۆچی ئەم جیاکردنەوەیە گرنگە؟

دەبێت ئەوە زانراو بێت کە "زێدەبەرهەمهێنان" و "زێدە کەڵەکەبوون"، دوو ڕووی هەمان قەیران نین، هەریەکەیان بەجۆرێک جیاوازی ناهاوسەنگی دەخەنەڕوو. جیاوازیی نێوان زێدەبەرهەمهێنان و زێدەکەڵەکەبوونی سەرمایە یەکێکە لە کلیلە سەرەکییەکانی شیکردنەوەی قەیران لەچوارچێوەی ئابوریی سیاسی. ئەم جیاکردنەوەیە نەک تەنیا بۆ شیکردنەوەی قەیرانەکان، بەڵکو بۆ شیکردنەوەی ئەو پرۆسەیەی کە کەسەرمایە لە بواری بەرهەمدارەوە دەگوازرێتەوە بۆ بواری نابەرهەمدار، یان لەبواری بەرهەمهێنانی ڕاستەقینەوە دەڕوات بۆ بواری دارایی، پاشان ئەوەی لێدەکەوێتەوە کەناودەنرێت قەیرانی

دارایی.

یان ئەم جیاکارییە ئەوەمان بۆ ڕووندەکاتەوە، بۆچی قەیرانەکان پێش بە داراییکردن و بوومەلەرزەی گەمژانە دەبێت. بەڵام لە ڕوانگەی مارکسیستییەوە، تێگەیشتن لە داراییکردن نابێت تەنیا بەوە سنووردار بکرێت کە کەرتی دارایی فراوانتر بووە یان کۆمپانیاکان داهاتی دارایی زیاتر بەدەستدەهێنن. پرسیاری سەرەکی ئەوەیە: بۆچی سەرمایە بەرەو کەرتی دارایی هەنگاو دەنێت، ئەمە چ پەیوەندییەکی هەیە بە دینامیکی کەڵەکەبوونی سەرمایەوە؟ لە دیدگای مارکسدا، سەرمایە بەشێوەیەکی سادە بڕێک پارە یان کۆمەڵێک لەشتە داراییەکان نییە، سەرمایە پەیوەندییەکی کۆمەڵایەتییە کە لە پرۆسەی بەرهەمهێنان و کەڵەکەبووندا خۆی نیشاندەدات. لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا، ئامانجی سەرمایەدار تەنیا بەرهەمهێنان نییە، بەڵکو کەڵەکەکردنی سەرمایەو بەدەستهێنانی قازانجی زیاترە. لەبەرئەوە، هەر کاتێک بەرهەمهێنانی قازانج لە کەرتی بەرهەمهێنەرانەدا سنووردار دەبێت، سەرمایە دەست دەکات بە گەڕان لە بوارەکانی دیکەدا کە بتوانێت قەرەبووی لەدەستدانی قازانج لە بواری بەرهەمهێناندا بکاتەوە.

کاتێک ئێمە باس لە دابەزینی رێژەی قازانج لە سەرمایەداریدا دەکەین کە مەیلی بەرەو دابەزین هەیە، ئەمە دەبێتە بنەمای سەرهەڵدانی قەیرانەکان. لەو خاڵەدا، واتە دابەزینی ڕێژەی قازانج، سەرمایەدار کەرتی دارایی وەک بوارێکی جێگرەوە بۆ سەرمایە دەبینیت. ئەمەش بەواتای گواستنەوە لە کەرتی بەرهەمهێنانەوە بۆ کەرتی نابەرهەمهێنەر. ئەگەر سەرمایە نەتوانێت لە کەرتی بەرهەمهێنانی ڕاستەوخۆدا زێدە بەهای پێویست بەدەست بهێنێت، ئەوا هەوڵدەدات بەرەو بازاڕە داراییەکان، قەرز، پەیوەندییە داراییەکان، پشکەکان و شێوە جۆراوجۆرەکانی گەشەپێدانی سەرمایەی دارایی بڕوات. بەم مانایە، داراییکردن دەتوانێت نەک وەک هۆکارێکی دەرەکی، بەڵکو وەک وەڵامێکی ناوخۆیی بە کێشە و سنوورەکانی کەڵەکەبوونی سەرمایە لێکبدرێتەوە.

لە بۆچونی مارکسدا، ئەمە بە چەمکی «سەرمایەی خەیاڵی (Fictitious Capital) ـــەوە پەیوەندییەکی نزیکی هەیە. سەرمایەی خەیاڵی ئەو شێوەی سەرمایەیە کە بە شێوەی سەند و بەڵگەی دارایی ـــ وەک سەهم و بەند ـــ دەردەکەوێت و خاوەندارێتی یان مافی بەدەستهێنانی داهات لە داهاتوودا نوێنەرایەتی دەکات. لێرەدا جیاوازییەکی گرنگ هەیە لەنێوان بەهای دارایی و بەهای نوێی دروستکراو لە پرۆسەی بەرهەمهێناندا. زیادبوونی نرخی پشکەکەکان، بۆ نموونە، بە خۆی

واتای ئەوە نییە کە هەمان بە لە بەهای نوێ لە پرۆسەی بەرهەمهێناندا دروست کراوە.
بەم شێوەیە، کاتێک سەرمایە بە شێوەیەکی زۆر بەرەو کەرتی دارایی دەڕوات، دەتوانێت بەڵاوکردنەوەی داهاتی دارایی و هەڵکشانی بەهای دارایی دروستبکات، بەڵام ئەمە خۆی لەخۆیدا کێشەی بنەڕەتیی کەمبوونەوەی قازانج لە بەرهەمهێنانی ڕاستەوخۆ چارەسەر ناکات. بەڵکو دەتوانێت بۆ ماوەیەک ئەو کێشەیە بشارێتەوە، یان کێشەکە دوا بخات.
زۆرێک لەو ئابوریناسانەی لەمڕۆدا دەکەونە هەڵەیەکی تیۆریکیەوە، چونکە هەموو داهاتەکی دارایی بەشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی وەک سەرچاوەیەکی سەربەخۆی بەها لێک لێکدەدەنەوە، بەڵام لە ڕوانگەی مارکسەوە، پرسەکە ئەوە نییە کە «پارە چۆن پارەی زیاتر دروست دەکات؟»، بەڵکو ئەوەیە کە ئەو داهاتە داراییە لەکۆتاییدا چۆن پەیوەندی بە بەهای زیادە و پرۆسەی کەڵەکەبوونی سەرمایەوە هەیە؟ ئەمە گرنگە، چونکە سودی بانکی، کرێی زەوی، داهاتی سەهم و شێوەکانی دیکەی داهاتی دارایی، لە کۆتاییدا پەیوەستیان بە بنەمایەکی کۆمەڵایەتیی بەرهەمهێنانی بەها هەیە.
لەبەر ئەمە، داراییکردن نابێت بە مانای "کۆتایی هاتنی سەرمایەداری بەرهەمهێنەر" یان "گۆڕینی قازانجی بەرهەمهێنان بە داهاتی دارایی" وەربگیرێت. بە پێچەوانەوە، لە ڕوانگەی مارکسیستییەوە دەتوانرێت داراییکردن وەک شێوەیەکی گەڕاو و ئاڵۆزی کەڵەکەبوونی سەرمایە ببینرێت، شێوەیەک کە تێیدا سەرمایە بە گەڕان بەدوای قازانجدا لە نێوان کەرتی بەرهەمهێنان و کەرتی داراییدا دەجوڵێت.
بەم پێیە، داراییکردن لە بنەڕەتدا کێشەیەکی سەربەخۆ لە "کەرتی دارایی" نییە، بەڵکو بەشێکە لە کێشەیەکی گشتیتر و ناوخۆیی سەرمایەداری: چۆن سەرمایە دەتوانێت کەڵەکە ببێت و قازانج بەردەوام بکات، کاتێک هەمان پرۆسەی کەڵەکەبوون سنوورەکانی خۆی دروست دەکات؟ لەم چوارچێوەیەدا، گەشەی کەرتی دارایی دەتوانێت وەک یەکێک لە شێوەکانی وەڵامدانەوەی سەرمایەداری بەو سنوورانە تێبگەیەنرێت، بەڵام نەک وەک چارەسەرێکی کۆتایی بۆ ئەوان.
کاتێک دەڵێن جیاکردنەوەی ئەم دوو چەمکە بە لێکدانەوەکان گرنگە، چونکە یەکێکیان سەرنجمان دەداتە سەر بەرهەمهێنان و خواست و توانای کڕین، ئەوەی تریان سەرنجمان دەداتە سەر سەرمایە و کەڵەکەبوون و بەدەستهێنانی قازانج و دەرهێنانی بەهای زیادە لەکاری زیندووی کرێکاران. ئەم جیاکارییە گرنگە، چونکە ئەگەر بڵێن زێدەبەرهەمهێنان هۆکاری قەیرانەکانە، ناتوانین وەڵامان هەبێت و

ئەوە ڕوونبکەینەوە، بۆچی سەرمایە لەبواری بەرهەمدارەوە دەچێتە ناو بواری دارایيکردنەوە، کە دەبێتە هەکاری ئەوەی قەیرانی بنەڕەتی بگوازێتەوە بۆ بوارە داراییەکان، پاشان قەیرانەکە قوڵتربکاتەوە و قەیران و قەرزی و دارایی لێبکەوێتەوە، وەک نمونەی ئێستای قەیرانی سەرمایەداری جیهانی ئەم سەردەمە.
بەکورتی، "زیدەبەرهەمهێنان" باس لەچۆنیەتی دەرکەوتنی قەیرانەکان دەکات، لەکاتێکدا "زێدەڕۆیی کەڵەکەبوون" ڕوونکردنەوەیەکی پێکهاتەییتر پێشکەش دەکات بۆ ئەوەی بۆچی ڕوودەدەن. یەکەمیان گرنگی بە بازاڕ و خواست دەدات، دووەمیان لەڕێژەی و دینامیکی سەرمایە دەڕوانێتە کێشەکە.

ئابوریناسە چەپەکان و" دەسیسەی "زیادە بەرهەمهێنان"

بەشێک لەئابوریناسە چەپەکان یان "مارکسیستەکان" دەسیسەی "زیادە بەرهەمهێنان" وەک هەکاری قەیرانەکانی ژێر سەرمایەداری دەخەنەڕوو، ڕۆڵی یاسای مارکس (دابەزینی ڕێژەی قازانج مەیلی- بەرەو دابەزین) وەک پەیوەندیدار ڕەتدەکەنەوە. لەکاتێکدا هەم مارکس و هەم زۆربەی ئابوریناسانی نزیک لەمارکس، ئەم یاسایە بە هەکاری بنەڕەتی قەیرانی سەرمایەداری دەزانن. بەڵگەی زۆربەی ئەوان ئەوەیە کاتێک مارکس باسی ڕوونکردنەوەی هەر قەیرانێک لە سەدەی نۆزدەهەمدا کردوە، هیچ کاتێک باسی ئەم یاسایەی نەکردوە و هەمیشە ئاماژەیان بە 'زیادە بەرهەمهێنان' کردوە. یان هیچ بەڵگەیەکیش نییە کە دابەزینی ڕێژەی قازانج پێش قەیرانی هەکارەکانی قەیرانە خولگەییەکان بێت لەسەرمایەداریدا. ئەمەش بەمانای ئەوەی کە قەیرانەکانی ژێر سیستەمی سەرمایەداری بەهۆی "زێدە بەرهەمهێنان"ەوە دروست دەبن و پەیوەندی بە جوڵەی قازانج لە کەڵەکەبوونی سەرمایەداریدا نییە.
باشە ئەوە شتەکی سەرسوڕهێنەر نییە، چونکە تا ئەو کاتە مارکس یاسای قازانجی پەرە پێنەدابوو. یان ئەگەر ئەو بەچوونانەیان ڕاست بێت، دەبێت ئەمە واز لەبەرگی سێیەمی کتێبی (سەرمایە) ی مارکس بهێنین و بیخەینە لاوە، چونکە ئەو یاسایە و شیکردنەوەی پانتاییەکی گەورەی لە فیکری مارکس، گرتووە لەکتێبەکەدا.

کاتێک ڕۆزا لەکسمبورگ، شیکردنەوەی بۆ قەیراني ئابوری سەرمایەداری کرد، ئەو پێیوابوو کە قەیرانەکانی سیستەمی سەرمایەداری، لەبنەڕەتدا بەهۆی دیاردەی "زێدەبەرهەمهێنان" وەیە، چونکە نەبوونی هێزی کڕینی پێویست لەناوخۆی بازاڕی سەرمایەداریدا، سیستەمەکە بەرەو قەیران و داڕمان دەبات. لەبۆچونی ئەودا، کرێکاران تەنها

بەشێکی کەم لەو بەهایە وەک کرێ وەردەگرنەوە کەخۆیان بەرهەمی دەهێنن، بۆیە هێزی کڕینیان سنووردار دەبێت، ناتوانن ئەو کاڵا بەرهەمهێنراوانە بکڕنەوە. هەروەها سەرمایەداران بەشێک لەقازانجەکانیان بۆ کڕینی کاڵای لۆکس و خۆشگوزەرانییەکان بەکاردەهێنن نەک بۆ کڕینی کاڵای بەکاربەر، بەڵام بەشە گەورەکەی پاشەکەوت دەکەنەوە سەرلەنوێ وەبەرهەمهێنانی پێدەکەنەوە بۆ بەرهەمهێنانی زیاتر. ئەمەش دەبێتە هۆی دروستبوونی دیاردەی “زێدەبەرهەمهێنان”، واتە بڕی کاڵای بەرهەمهێنراو، زۆر زیاتر دەبێت کەلەتوانای کڕینی کۆمەڵگەدا نییە.

بەبڕوای ڕۆزا، ئیمپریالزم و داگیرکاری وڵاتە سەرمایەدارە گەورەکان، دەرئەنجامی ڕاستەوخۆی قەیرانی “زێدەبەرهەمهێنان” ە، چونکە کاتێک بازاڕی ناوخۆیی تێر دەبێت، توانای کڕین کەمدەبێتەوە، ئەم دەوڵەتانە پەنا دەبەنە بەر داگیرکردنی ولاتانی تر لە ئەفەریقا و ئاسیا و شوێنەکانی تر بۆ دۆزینەوەی بازاڕی نوێ بۆ فرۆشتنی کاڵا زیادەکان و دۆزینەوەی دەرفەتی نوێ بۆ وەبەرهێنانی سەرمایە کەڵەکەبووەکانیان. کاتێکیش تەواوی جیهان دەبێتە سەرمایەداری و هیچ بازاڕێکی دەرەکی نامێنێت بۆ حەواندنەوەی کاڵا زیادە بەرهەمهێنراوەکان، قەیرانەکان توندوتیژ و زیاتر قوڵدەبێتەوە، پاشان شەڕی هێزە ئیمپریالیستییەکان بۆ دابەشکردنی بازارەکان شەڕو داڕمانی ئابوری لێدەکەوێتەوە، ئەمەش ڕێگا خۆش دەکات بۆ شۆڕشی سۆشیالستی.

مارکس – پرسی کەڵەکەبوون، قەیران

مارکس پێش ئەوەی بچێتە ناو باسی قەیرانەوە، بنەما تیۆرییەکەی خۆی سەبارەت بەپرۆسەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و پرۆسەی کەڵەکەبوونی سەرمایە ڕوونکردەوە. بەبۆچوونی ئەو دەرکەوتنی ئاشکرای قەیران لە پرۆسەی سوڕانەوەی سەرمایەدا نابێت “هۆکاری” قەیرانەکە بشارێتەوە، کە لەشێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا هەیە. “گۆڕانکاری کاڵاکان” لەبازاڕدا قۆناغی جیاوازی یەک پرۆسەیە. نیشاندەری سەرەکی پرۆسەی کەڵەکەبوونی سەرمایە (کاڵا-پارە-کاڵا) نییە، بەڵکو (پارە-کاڵا- پارە) یە. بۆیە مارکس دەپرسێت: ئایا دەکرێت بەشێک لەبەهای زیادە ڕاستەوخۆ بچێتە ناو سەرمایەی نەگۆڕاوە بەبێ ئەوەی بفرۆشرێت و کەڵەکەبوونی سەرمایەو بەرهەم هێنانەوەی بەرفراوانی لێبکەوێتەوە؟
مارکسیش وەڵامەکەی ئەرێنییە، بە تێگەیشتن لەم پرسە، بۆیە دەڵێت: سەرەتا پێویستە بەکارهێنانی تاکی مرۆڤەکان بەتەواوی لابەرێت بۆ

ئەوەی بتوانین تەنها سەرنجمان لەسەر بەکارهێنانی بەرهەمداربێت. وەک "ئاشکرایە"، زۆربەی کاڵاکان لەخودی پرۆسەی بەرهەمهێناندا بەکاردەهێنرێن. بەم پێیەش سەرمایە ڕۆڵی هەم فرۆشیار و هەم کڕیار دەگێڕێت.
لەکەڵەکەبوونی سەرمایەداریدا پرسیارێک هەیە بە گۆڕینی بەهای سەرمایەی سەرەتایی لەگەڵ ڕێژەی ئاسایی قازانجدا. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە کەڵەکەبوونی سەرمایە زۆر پەیوەندی بەڕێژەی قازانجەوە هەیە. لە بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا ئەوەی گرنگە بەهای بەکارهێنانی دەستبەجێ نییە، بەڵکو بەهای ئاڵوگۆڕ و بەتایبەتی فراوانبوونی بەهای زیادەیە. ئەمە پاڵنەری بزوێنەری بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییە. بۆیە ئەوە بەڵگەنەویستە کە قازانج هێزی پاڵنەری سەرمایەدارییە، نەک بەرهەمهێنان (یان بەم شێوەیە زیادە بەرهەمهێنان). هەربۆیە کاتێک باس لە تەسفیەکردنی سەرمایە دەکرێت لەکاتی قەیرانەکاندا، مەبەست لە ناوبردنی سەرمایەیە لەڕێگەی قەیرانەکانەوە، بەواتای دابەزینی بەهاکانیە کە ڕێگریان لێدەکات لەپرۆسەی نوێکردنەوە و دووبارە بەرهەمهێنانەوەدا. ئەوە دابەزینی بەهایە، نەک داڕمانی خواست کە کلیلی قەیرانەکان و بوژانەوەی دواترە.

بەڵام مارکس لەشوێنێکدا دەڵێت: "قەیرانی هەمیشەیی بوونیان نییە"

لێرەدا گرنگە ئەمە ڕوونبکەینەوە، لەلای مارکس، کەڵەکەبوونی سەرمایە پرۆسەیەکی ناوخۆیی و بنەڕەتیی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییە. سەرمایەدار لەپرۆسەی بەرهەمهێناندا لەکاری زیندووەوە زیادەبەها بەدەست دەهێنێت و پاشان بەشێک لەو زیادەبەهایە دووبارە وەک سەرمایە بەکار دەهێنێتەوە بە فراوانکردنی بەرهەمهێنان و زیادکردنی سەرمایە. بەم شێوەیە، کەڵەکەکردنی سەرمایە تەنها کۆکردنەوەی سامان نییە، بەڵکو پرۆسەیەکی بەردەوامە کە سەرمایە خۆی تێیدا دووبارە بەرهەمدەهێنێتەوە و لەهەمان کاتدا پێکهاتەی پەیوەندییەکانی نێوان سەرمایە و کار دەگۆڕێت.
فراوانبوونی کەڵەکەکردن دەتوانێت بەرهەمهێنان بەشێوەیەکی زۆر گەورە بکات، بەڵام ئەم فراوانبوونە هەمیشە بەپێی تێپەڕبوونی کات ڕووبەڕووی داکشانی ڕێژەی قازانجەکە دەبێتەوە، ئەمەش دەبێتە ناکۆکی. لەو خاڵەدا ناکۆکیی نێوان پێویستی سەرمایە بە فراوانکردنی بەرهەمهێنان و ئامانجی، دەتوانێت سەرمایە بەرەو قەیران ببات. بۆیە قەیران لە تیۆریی مارکسدا ڕووداوێکی دەرەکی و ڕێکەوتی نییە، بەڵکو ئەنجامێکی ناوخۆییە کە لە جوڵەی کەڵەکەکردنی

سەرمایەوە سەر هەڵدەدات. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەمە بەو مانایە نییە کە قەیران بە شێوەیەکی هەمیشەیی و بێکۆتایی بەردەوام دەبێت، چونکە قەیران دەتوانێت لەڕێگەی لەناوچوونی بەشێک لە سەرمایە، کەمبوونەوەی بەرهەمهێنان و گۆڕینی مەرجەکانی کەڵەکەکردن، ڕێگا بە دەستپێکردنەوەی قۆناغێکی نوێی کەڵەکەکردن بکاتەوە.

لەبەر ئەمە، لە بیرکردنەوەی مارکسدا دەبێت جیاوازی لەنێوان “قەیرانی هەمیشەیی” و “ناکۆکییە هەمیشەبووەکانی کەڵەکەکردنی سەرمایە” بکرێت: قەیرانەکان دەتوانن کاتی و دووبارەبووەوە بن، بەڵام سەرچاوەی ئەو ناکۆکییەی کە قەیران دروست دەکات، لە خودی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییەوە سەرچاوە دەگرێت.
کاتێک مارکس تێبینییەک باس دەکات و دەڵێت کە “قەیرانی هەمیشەیی بوونیان نییە”. کەواتە مارکس ڕاستەوخۆ ئاماژە بە “کاتی” زۆری سەرمایە دەکات وەک پەیوەندیدار بە قەیرانەکانەوە – زیادەڕۆوی لێرەدا بەواتای ڕێژەیی بە قازانج یان قازانج دێت، نەک خواست. لەوەش ڕوونتر دەڵێت: “گواستنەوە لە دەستەواژەی زیادە بەرهەمهێنانی کاڵاکانەوە بۆ دەستەواژەی زیادەڕۆیی سەرمایە.

یاسای قازانجی مارکس و قەیران

لە ئابووری مارکسدا، جیاوازییەکی بنەڕەتی لەنێوان “ڕێژەی زێدەبەها” و “ڕێژەی قازانج” هەیە، هەرچەندە هەردووکیان دەربڕینی هەمان سەرچاوەی بەهای زیادە، واتە زێدەبەهان. ڕێژەی زێدەبەها پەیوەندی نێوان زێدەبەها و سەرمایەی گۆڕاو دەردەخات، لەکاتێکدا ڕێژەی قازانج پەیوەندی نێوان هەمان زێدەبەها و کۆی سەرمایەی پێشخراو، واتە کۆی سەرمایەی جێگیر و گۆڕاو، پیشان دەدات. بەم پێیە، هەردوو ڕێژەکە هەمان بڕی زێدەبەها بە دوو پێوەری جیاواز دەخەنەڕوو، و جیاوازی نێوانیان لە جیاوازی بنەمای پێوانەکردنەوە سەرچاوە دەگرێت.
لەڕوانگەی شیکاریی مارکسەوە، بە تێگەیشتن لە گۆڕینی زێدەبەها بۆ قازانج، دەبێت لە ڕێژەی زێدەبەهاوە بۆ ڕێژەی قازانج بڕۆین، نەک بەپێچەوانەوە. ئەمەش گرنگە، چونکە زێدەبەها لە پرۆسەی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییەوە سەرچاوە دەگرێت و لە پەیوەندیی نێوان کار و سەرمایەدا دروست دەبێت، بەڵام قازانج شێوەیەکی دەرەکی و دیاربووی هەمان بەهای زیادەیە کە لەسەرمایەدارییەکەدا وەک بەرهەمی هەموو سەرمایەکە دەردەکەوێت. لەو چوارچێوەیەدا، تێکڕای قازانج دەتوانێت وەک خاڵێکی دەستپێکی مێژوویی لە پەیوەندییە ئابوورییە سەرمایەدارییەکاندا تێبگەین. بەڵام لەڕووی

شیکارییەوە، زێدەبەها و ڕێژەی زێدەبەها بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لەسەر ڕووی دیاردەکانی بازاڕدا دەرناکەون، بەڵکوو ناوەڕۆکێکی شاراوە و پەیوەندیدار بە پرۆسەی بەرهەمهێنانی بەهای زیادەن و دەبێت لە ڕێگەی شیکردنەوەی زانستیی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانەوە دەستنیشان بکرێن. لە بەرامبەردا، قازانج و ڕێژەی قازانج لەئاستی دیاردەیی و ڕووکاریی سیستەمی سەرمایەداریدا شێوەیەکی ڕاستەوخۆتر دەردەکەون. بەم مانایە، قازانج شێوەیەکی گۆڕاو و دەرەکیی زێدەبەهایە، لەکاتێکدا زێدەبەها ناوەڕۆکی ئەو پەیوەندییەیە کە لە پشت ئەو شێوە دەرەکییەوە هەیە.
لەهەمان چوارچێوەدا، ڕێژەی قازانج لەگەڵ کاتی سوڕانەوەی سەرمایەدا پەیوەندییەکی پێچەوانەی هەیە. واتە، بەمەرجێک کە گۆڕاوەکانی تری کاریگەری لەسەر ڕێژەی قازانج- وەک پێکهاتەی سەرمایە، ڕێژەی زێدەبەها و کاتی کار- لە نێوان سەرمایەداران یەکسان بن، درێژبوونەوەی کاتی سوڕانەوەی سەرمایە دەتوانێت ببێتە هۆی کەمبوونەوەی ڕێژەی قازانج. لەبەر ئەوەی سەرمایەی بەکارهاتوو بە ماوەیەکی درێژتر لە پرۆسەی سوڕانەوەدا گیراوە و توانای گۆڕانەوەی خێرا و دووبارە بەکارهێنانەوەی کەمتر دەبێت. بەڵام ئەگەر ئەم گۆڕاوە بنەڕەتییانە لە نێوان سەرمایەداراندا جیاواز بن، وەک جیاوازی لە کاتی کار، ڕێژەی زێدەبەها یان ئاستی کرێی کار، ئەوا ڕێژەی قازانجیان دەتوانێت جیاواز بێت، تەنانەت ئەگەر لەهەمان دۆخی گشتیی ئابوریدا کار بکەن. بەم پێیە، هەموو جیاوازییەکانی ڕێژەی قازانج ناتوانرێت بەکاتی سوڕانەوەی سەرمایەوە ڕوونبکرێنەوە، چونکە هۆکارەکانی تر دەتوانن بە سەربەخۆیی کاریگەرییان لەسەر ئەم ڕێژەیە هەبێت.
لەئەنجامدا، بە شیکردنەوەی جیاوازیی ڕێژەکانی قازانج، پێویستە لەنێوان ئەو هۆکارانەی کە بە شێوەی ڕاستەوخۆ پەیوەندییان بەسوڕانەوەی سەرمایەوە هەیە و ئەو هۆکارانەی کە لە پێکهاتەی سەرمایە، ڕێژەی زێدەبەها، کاتی کار و کرێی کارەوە سەرچاوە دەگرن، جیاوازی بکرێت. ئەم جیاکردنەوەیە ڕێگە دەدات پەیوەندیی نێوان زێدەبەها و قازانجمان بۆ ڕوون بێتەوە، هەروەها گواستنەوەی ڕێژەی زێدەبەها بۆ ڕێژەی قازانج، بەشێوەیەکی تیۆری و شیکاریی وردتر تێبگەین.
مارکس سەرچاوەی هۆکاری قەیرانەکان بۆ مەسەلەی دەرهێنانی زێدەبەها و کەمبوونەوەی ئاستی ڕێژەی قازانج دەباتەوە، لەم نێوەشدا مارکس “یاسای ڕێژەی قازانج مەیلی- بەرەو دابەزین” پەرەپێدا. ئەم یاسایە ئاماژەیە بەوەی کە لە پەرەپێدانی سیستەمی سەرمایەداری، سەرمایەداران بەردەوام هەوڵدەدەن بە بەکارهێنانی ئامێرەکان،

تەکنەلۆجیا و شێوازە نوێکانی بەرهەمهێنان، بەرهەم زیاتربکەن. بەهۆی ئەمەوە ڕێژەی سەرمایەی بەکارهاتوو لەو بوارانەدا زیاد دەبێت، لەکاتێکدا ڕێژەی کاری مرۆیی لە بەرهەمهێناندا بەراورد بە سەرمایە کەمتر دەبێت. بەڵام کار سەرچاوەی بەهای زیادە و قازانجە، ئەم گۆڕانکارییە دەتوانێت لە درێژمەودادا مەیلێک بە دابەزینی ڕێژەی قازانج دروست بکات.
مارکس لەیاسای قازانجدا ئەوە ڕووندەکاتەوە، کە ئەگەر سەرمایەی نەگۆڕ زیاتر لەبەرانبەر سەرمایەی گۆڕاودا بەرزبێتەوە، ئەوا ڕێژەی قازانج دادەبەزێت. "ڕێژەی قازانج دادەبەزێت، چونکە بەهای سەرمایەی نەگۆڕ لەبەرامبەر سەرمایەی گۆڕاو بەرزبووەتەوە و سەرمایەی گۆڕاو کەمتر بەکاردەهێنرێت"… لەڕووە قەیران "قەیرانی کار و قەیرانی سەرمایە"یە. لەگەڵ ڕێژەی قازانج "کەمبوونەوەی… ئەوە حاڵەتێکی زیادە بەرهەمهێنانی سەرمایەی نەگۆڕە."…
"قەیرانەکان بەهۆی زیادە بەرهەمهێنانی سەرمایەی نەگۆڕەوەیە".
بەڵام مارکس ئەمەی بەمانای دابەزینی بەردەوام و بە وەستانی قازانج ناگرێت، بەڵکو "مەیل"ێکە کە دەتوانێت بەهۆی هەندێک هۆکاری دژەوە کەم بکرێتەوە یان دوا بخرێت. بۆ نموونە، زیادکردنی چەوساندنەوەی کرێکاران، کەمکردنەوەی تێچووی بەرهەمهێنان و فراوانکردنی بازاڕ دەتوانن بۆ ماوەیەک ڕێژەی قازانج بەرزتر بکەن، بەڵام لەدرێژخایەندا بەرەو قەیرانێک هەنگاو دەنێت. بۆیە لە تیۆری مارکسدا ئەم یاسایە بەشێکە لە شیکردنەوەی ناوخۆیی و ناکۆکییەکانی سیستەمی سەرمایەداری.

پۆڵ ماتیک بیرمەندی مارکسیستی سەدەی ڕابردوو، دەڵێت:
"یاسای مارکس دوو لەواری هەیە، تەنانەت ئەگەر ڕێژەی قازانجیش دابەزێت، ئەگەری ئەوە هەیە کە بارستەی قازانجەکان بەرزبێتەوە، ئەمەش دەتوانێت پارێزگاری لە بەرزبوونەوەی بەرهەمهێنان بکات. سەرەڕای ئەمەش، دابەزینی تێکرای ڕێژەی قازانج بەشێوەی بەردەوام، لەکۆتاییدا دەبێتە پێچەوانبوونەوە و خاوبوونەوەی بەرزبوونەوەی بارستەی قازانج، کاتێکیش تێکرای ڕێژەی قازانج دادەبەزێت بە خاڵێک کە تێدا بارستەی قازانج دادەبەزێت، لەم خاڵە وەرچەرخانەدا بوار بۆ قەیرانەکان دەکاتەوە. سەرەتا قازانج دادەبەزێت، پاشان وەبەرهێنان دادەبەزێت".

"زێدە بەرهەمهێنان" یان "کەڵەکەبوون" لە قەیرانەکاندا

مارکس "زێدە بەرهەمهێنان" وەک یەکێک لە ڕەگ و ڕیشەکانی قەیرانی سەرمایەداری لێکدەداتەوە. لە دیدی ئەوەوە، نابێت

زیادە بەرهەمهێنان بەسادەیی وەک ئەوە تێبگەین کە لەکایە تاکەکانی بەرهەمهێناندا کاڵا زیاتر لە پێویستی بەرهەمهێنراوە, چونکە ئەمە دەتوانێت تەنها بەشێک لەکێشەکە بێت و ببێتە هۆی سەرهەڵدانی قەیرانی بەشەکی بەهۆی ناڕێژەیی لەنێوان بەشەکانی بەرهەمهێنان.
مارکس ئەگەری سەرهەڵدانی قەیران لەئەنجامی بەرهەمهێنانی ناڕێژەیی لەنێوان کایە جیاوازەکانی بەرهەمهێناندا بە تەواوی ڕەتناکاتەوە.
ئەو ئاماژە بەوە دەکات کە "بێئەوەی بڵێین، ئینکاری ئەوە ناکرێت کە ڕەنگە زۆر لە کایە تاکەکەسییەکان بەرهەمبهێنرێت و بەم شێوەیە قەیرانی بەشەکی لەبەر بەرهەمهێنانی ناڕێژەیی سەرهەڵبدات". ب

داگیرکاریی بە دەنگ: چۆن ڕای گشتی ئەلیکترۆنی دەکەوێتە ژێر جڵەوی چەواشەکردنی میدیاییەوە؟.. کارزان عزیز

لە سەردەمێکدا دەژین کە سنوورە فیزیاییەکان کاڵ بوونەتەوە و گۆی زەوی بۆ تۆڕێکی مەزنی دیجیتاڵی پێك بەستراوە، مرۆڤی سەردەم بەردەوام لە ژێر بۆردومانی زانیاریدایە. لەشاوی زانیاری، کە لە ڕێگەی پلاتفۆرمە ئەلیکترۆنییەکانەوە ڕۆژانە دەگاتە دەستمان، تەنها ئامرازێک نییە بۆ زانیاری گەیاندن، بەڵکو بووەتە گەورەترین ئامرازی ئاراستەکردن، شێواندن و کۆنترۆڵکردنی مێشکەکان. لەم ناوەندەدا، ڕای گشتی ئەلیکترۆنی و چەواشەکردنی میدیایی بوونەتە دوو چەمکی پێکەوە بەستراو کە چارەنووسی کۆمەڵگەکان، ئاراستەی سیاسەت و تەنانەت بڕیارە تاکەکەسییەکانیش یەکلا دەکەنەوە، بە جۆرێک کە تێگەیشتن لەم دیاردەیە بۆ هەر کەسێک کە بکەوێتە ناو جیهانی نووسین و ڕاگەیاندنەوە گرنگییەکی یەکجار زۆری هەیە.
پێشتر ڕای گشتی بریتی بوو لە کۆمەڵێک بۆچوون کە لە ڕێگەی کۆڕ و کۆبوونەوەکان، چاپەمەنی کلاسیکی و ناوەندە فەرمییەکانەوە دروست دەبوون و پرۆسەیەکی خاو و سنووردار بوون کە کاتی دەویست تاوەکو بابەتێک گەرم دەبێ یان سارد دەبووەوە. بەڵام لە جیهانی ئێستادا،

ڕای گشتی ئەلیکترۆنی لە چرکەساتێکدا لەدایک دەبێت، گەشە دەکات و دەگۆڕێت و لە پڕێکدا دەبێتە بابەتێکی ڕۆژ. پلاتفۆرمەکانی وەکو فەیسبوک، تێلگرام، ئێکس و تیکتۆک ئەمڕۆ بوونەتە مەیدانی سەرەکی کە تێیدا بڕیار لەسەر ڕووداوەکان دەدرێت و کێبڕکێ لەسەر سەرنجی بەکاربەران دەکرێت. ئەم جۆرە لە ڕای گشتی خاوەنی خێراییەکی سەرسوڕهێنەرە و هیچ سنوورێکی جوگرافی شک نابات، بەڵام لە هەمان کاتدا زۆر ناسک و خێرا هەڵخەڵەتێنەریشە. لەبەر ئەوەی بە هاوکێشەی سۆزداری و خێرایی بەڕێوەدەچێت نەک عەقڵانییەت و لێکۆڵینەوەی قووڵ، زۆر جار دەبێتە نێچیرێکی ئاسان بۆ ئەو لایەنانەی دەیانەوێت ئاراستەی گشتی کۆمەڵگە بەرەو لایەنێکی دیاریکراو ڕابکێشن.

چەواشەکردنی میدیایی پرۆسەیەکی هەڕەمەکی و بێ مەبەست نییە، بەڵکو زانستێکی پێشکەوتووە کە پشت بە دەروونناسی جەماوەری، داتای گەورە و تەکنەلۆژیای مۆدێرن دەبەستێت. ئامانجی سەرەکی لەم کارە، شێواندنی ڕاستییەکانە بۆ بەرژەوەندی گرووپێک، پارتێک یان هێزێکی سیاسی و ئابوری. لە فضای ئەلیکترۆنیدا، ئەمە بە چەند ڕێگەباسێک ئەنجام دەدرێت؛ لەوانە بەکارهێنانی سوپاکانی فیت و ئەکاونتی وەهمی بۆ گەورەکردنی بابەتی لاوەکی یان سەرکوتکردنی ڕاستییەکان، دروستکردنی ژینگەی قەفەسی زانیاری و ئەلگۆریتمە داخراوەکان کە تەنها باوەڕەکانی پێشووت ئاراستە دەکەن بۆ ئەوەی هەرگیز ڕای جیاواز نەبینیت، هەروەها بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای ژیریی دەستکرد و دیپفەیک بۆ دروستکردنی لێدوان و ڤیدیۆی ساختە کە جیاکردنەوەی ڕاستی لە درۆ زەحمەت دەکات و وای لێدەکات مرۆڤ لە ڕاستییەکان گومانی هەبێت.

کاریگەرییەکانی ئەم پرۆسەیە تەنها لە سنووری هەواڵێکی هەڵەدا نەماونەتەوە، بەڵکو قووڵایی کۆمەڵگەیان تەنیوە و دەبنە هۆی شکستی متمانەی گشتی بە دامەزراوە و میدیا پیشەییەکان. کاتێک هاووڵاتی بۆی دەردەکەوێت کە زۆربەی ئەو شتانەی وەک ڕاستی پێیان فرۆشراون فێڵ بوون، دەرگا بۆ بێسەروبەری فکری و جەمسەرگیرکردنی توندی کۆمەڵایەتی دەکرێتەوە. کۆمەڵگەکان دابەش دەبن بۆ بەرەی دژبەیەکی توندڕەو، کە تیایدا گفتوگۆی لۆژیکی جێگەی سووکایەتی و ڕق و کینەی ئەلیکترۆنی دەگرێتەوە، و لە ئەنجامدا سیاسەت و بڕیارە ئابورییەکان لەژێر کاریگەریی هەڵمەتی دروستکراوی ئەلیکترۆنیدا دەسووڕێنەوە نەک زانیاری ڕاست و بەرژەوەندی گشتی.

بۆ ئەوەی ڕای گشتی نەبێتە دیلی دەستی فێڵبازی میدیاییەکان، کۆمەڵگە پێویستی بە هەنگاوی جددی و هۆشیارییەکی فراوان هەیە، وەک گەشەپێدانی هۆشیاری میدیایی لە ڕێگەی سیستەمی پەروەردەیی و ناوەندە ئەکادیمییەکانەوە تاکوو تاکەکان فێر ببن سەرچاوەی هەواڵ

هەڵسەنگێنن. هاوکات پشتبەستن بە دەزگا تایبەتمەندەکانی پشکنینی ڕاستییەکان و پابەندبوونی میدیاکارە ڕاستەقینەکان بە بنەما و ئەخلاقیاتی پیشەییەوە، تاکە ڕێگەن بۆ ڕێگریکردن لە بەلاڕێدابردنی ڕای گشتی لە پێناو بەرژەوەندی تەسکدا.
لە جیهانێکدا کە زانیاری بە خێراییەکی سەرسوڕهێنەر دەگەڕێت و مێشکەکان لەژێر هەڕەشەی بەردەوامی شێواندندان، زانست، دیراسەتە وردەکان و بەهێزکردنی بنەماکانی لۆژیک دەبنە قەڵایەکی پۆڵایین بۆ پاراستنی ماف و ئازادییە مرۆییەکان. هەر بۆیە پێویستە دامەزراوە پەروەردەیییەکان پلانێکی تۆکمە دابڕێژن بۆ پێگەیاندنی نەوەیەک کە نەک تەنها بەکارهێنەری ئاسایی تەکنەلۆژیا بن، بەڵکو ڕەخنەگر و لێکۆڵەری کارای ناو پلاتفۆرمەکان بن، بە جۆرێک توانای هەڵسەنگاندن و فلتەرکردنی زانیارییە ژەهراوییەکانیان هەبێت، چونکە بێدەنگبوون یان پشتگوێخستنی ئەم مەترسییە مانای ڕادەستکردنی چارەنووسی گشتییە بە گروپ و هێزگەلێک کە تەنها بەرژەوەندی تەسک لە بەرچاو دەگرن و بنەماکانی پێکەوەژیان و ئارامی کۆمەڵایەتی لەکەدار دەکەن.
ئەنجام
ڕای گشتی ئەلیکترۆنی هێزێکی بێوێنەیە، ئەگەر بە هۆشیارییەوە ئاراستە بکرێت دەبێتە پردی گەشەپێدان و چاودێریکردنی دەسەڵاتەکان، بەڵام ئەگەر بکەوێتە ژێر جڵەوی چەواشەکردنی میدیاییەوە، دەگۆڕێت بۆ چەکێکی کوشندە کە بنەمای پێکەوەژیان و متمانەی کۆمەڵایەتی وێران دەکات. هۆشیاری تاک و ڕەتکردنەوەی بەدواداچوونی کوێرانەی پەیامەکان، تاکە قەڵایە بۆ پاراستنی مێشک و ئازادییەکانمان لەم سەردەمە دیجیتاڵییەدا کە تێیدا زانیاری بووەتە کاڵایەکی خێرا بۆ گۆڕینی ئاراستەی بیرکردنەوەی کۆمەڵگە، و پاراستنی سەربەخۆیی فکری کۆمەڵگە لەسەر شانی تاک بە تاکی ڕۆشنبیران و ناوەندە زانستییەکان هەڵوەستەیەکی مێژوویی و نیشتمانییە.

کارزان عزیز

گفتوگۆی بەختەوەری لە نێوان فەلسەفەو دەروونشیکارییدا.. سیمینارێک بۆ د. ئازاد حەمە لە گەلەری ئارام

شەممە
٢٠٢٦\٩\١٩.. کاتژمێر ٦ی ئێوارە

ئایا ناوی ئەربیل لە ئەربائیلۆی ئاشوورییەوە هاتووە؟.. بێوار ڕەسوول (سوداد ڕەسوول)

[بۆ خوێندنەوەی ئەم با بەتە کلیکی ئێر□ بکەن..]()

[BewarRaswl_AyaNawyDownload]()

ڕاوە کچ.. نەوزاد بەندی

چەندین بیریاری گەورەی وەک گالیلۆ و ئەنگڵز و شارڵ فۆریێ و کارڵ مارکس لەو باو□□دان ژن هەرگیز نا بێتە لەشفرۆش و بە سروشتی خۆی حەزی لە پاکیزەیی وپاشان دایکایەتییە، ئەوە پیاوە بێ شەرەفەکانن لە خشتەی ئەبەن و برسی و ئ□کەن و ناچاری ئەکەن ل□ش□ی تەسلیم بکات..سیستمی سەرمایەداریی و بازرگانە بێ مۆراڵەکان، ژن ئەکەنە کەرەستەی چێژ و پۆڕن و کۆمپانیای بەدڕەوشتیی گەورەی لێ دروست دەکەن..
ئەڵێن مارلین مۆنرۆ، دوای ئەوەی کرا بە ئەستێرەی سێکس و وروژاندن لە هۆلیود، تەنانەت سەرۆکی ئەو کاتەی ئەمەریکا جۆن کێنیدی و براکەی بە جیا جیا ژوانی سێکسیان لەگەڵدا ئەبەست، لە ناکاو کوژرا ..ووتیان خۆی کوشت .. لە هەندێ لە بیرەوەرییەکانیدا، ئەڵێت : خۆزگە له لادێیەکی دوورە دەست بوومایە، هیچ کەسێک نەینا سیمایه، دایک بوومایه و منda□□کانم پەروەردە بکردایە ..!
ئەمەیە سروشتی ڕاستەقینەی ژن، ئیتر لە هەر پل□ی پ□ستێکا بێ، لە هەر لوتکە و نشێوێکدا بێ..
کە پڕۆسەی هاوسەرگیرییش ئەنجام ئەدات و ئەبێتە خاوەنی منda□، ه□موو خولیا و حەز و خۆشییەکانی لە منda□□کانیدا ئەبینن□تەوە و .. حەزی سێکسی تێدا کاڵ ئەبێتەوە، بۆیە پیاوە بێ شەرەفەکان ئەکەو نە بۆڵە بۆڵ و سەرەتاتکێ و خیانەتکردن .. ئێ بنەچەی ئافرەت پاکیی و بەخێوکردنی مناڵەکانێتی، نەک لەشفرۆشیی و شوێن کەوتنی سێکس و

پیاوە ناشیرینە ڕەزاقورسە ملیۆنێرەکان..

یەکێک لە هۆکارەکانی بێ ئیشیی و دانەمەزراندنی گەنجان، بۆ ئەوە ئەگەڕێتەوە ڕاوکردنی کچۆڵەکان لە لایەن کەڵتەکۆنە ناشیرینەکانی دەسەڵات و دۆلارەوە، ئاسان بێ..

کاتێ بە لێشاو کچە ناسک و نازدارەکان ئەبنە ڕاگەیاندنکار و پێشکەشکاری کەناڵە حیزبییەکان، نە لە خۆشی حیزبە و نە لە عەشقی ڕاگەیاندنە و نە حەزیش ئەکەن بەو شێوەیە دەربکەون و جەماوەر بیانبینن□، بەڵکو بە هۆی برسێتیی و بێ هیوایی و نائومێدکردنیانە لە لایەن دەسەڵاتێکی هەوەسبازی ڕەشۆکییەوە .. ئەو شیرینانەی کە ئەکەونە داوی کەڵتە کۆنە مافیا سمێڵ بۆیاخکراوە قێزەونەکانەوە، لە بنچینەدا فەرهادەکانیان بێ ئیش و کار و نائومێد کراون .. یان لە شەڕە ناوخۆکاندا شەهید کراون ..یان بە عەرەبانەیەکەوە لە هەوڵی پەیدا کردنی پارووە نانێکدان بۆ دایک و باوک و خوشک و براکانیان .. یان لە بارەگای حیزبێکدا بە نانەسکیی بوون بە پاسەوان.. یان لە هەندەران تۆز دەکەن و هەندێکیشیان لە ئاوی ئیجەدا خنکاون .. ئەو خەجە نازدارانەی لە ڕاگەیاندنەکاندا وەک ماسی خەمگین دەردەکەون و لە پشت پەردەیشەوە قولاپی سەد بازرگانی دز و گەندەڵ و نیشتمانفرۆش بەرزفتی کردوون .. سەد سیاسی ناوگەڵ ئاڵۆشاویی، تۆڕی خۆی بۆ هەڵداون و ناچاری شەوجێییان کردوون بە دیار چرچ ولۆچیی و دەم و فڵقیی لیکاویی و چڵماوییانەوە ..سیامەندەکانیان لە ژێر ئەشکەنجەی دەروونیی و ئابوریی و بیر و باوەڕدا، عەقڵیان لە دەست داوە و لەسەر شەقامەکان کارتۆن کۆدەکەنەوە .. یان لە کەمپێکی بۆگەن و شێداری ئەوروپادا، بە مەمرە و مەژی، تەمەنیان بەڕێکرد و سەریان سپی بوو، نەبوونە خاوەن ڕەگەزنامە و پاسپۆرت و دۆلار تا بگەڕێنەوە بۆ لای خەجی ناسک و نازداریان ..ئەو خاتووزینە نازدارانەی ناچارکراون ببنە گێڵفرێند یان ژنی کاتیی و نهێنی سیاسییە سەرخۆشە پیر و پەککەوتە و ڤیاگرا قوتدەرەکان، ئەسڵەن قێزیان لە دەم و قەپۆزیی چڵماویی و .. وورگی ئاوساو و غازات و دەوالی و فتق و ناسۆر و مایەسیریی ئەو ملیاردێرانە دێتەوە، بەڵام چی بکەن ؟ کاکە مەمەکانیان لە حەمەدۆک خراپتر ئاوارەی شاخ و پێدەشت و چۆڵ و سەحرا کراون ..خۆیان لە کاکەمەمەکانیان برسیتر و ب□ گ□وزەرانتر، ئەوانیش لە خاتووزینەکانیان بەلەنگازتر و هەژار و قەلەندەرتر و سەرگەردانتر ..

بێ ئیشکردن و دانەمەزراندن و هەڵفڕاندنی لاوان بۆ ئەوروپا و شام و شیراز، ڕاوکردنێکی بێویژدانانەی خەزاڵەکانی له پشتەوەیە ..

بڕوانە، ئەوەی جوان و ناسک و نازدار بێ، لەناو کادیلاک و ڕۆسڕایس

و سەرا و قولە و کۆشکەکانیاندا بەند کراون و .. تەسلیم کراون و .. کراون بە کەرەستەی چێژ و حەز و ئارەزووی پیرەمێردە دز و جەردەکانی نیشتمان ..

بڕوانە ڕاگەیاندنەکان، وەک بەردەم کۆمپانیای پلەی بۆی وان، هەرچی نازدار و دەلالی نیشتمانە، تیایاندا دیل و کۆتی سەرۆک عەشرەتە ڕەشۆکی□ چاوبرسییە هەرگیز تێرنەخۆرەکانن .. ئەوانەی لە مێژە عەقڵیان کردووە بە قوربانی غەریزەی وورگ و ناوگەڵیان ..

بڕوانە، شار و کۆڵانە کۆن و پرۆتکاوەکانی شار، جوانێکیان تیا نەما لەگەڵ خۆر ئاوابوونا چاوەڕێی شاسوارە باڵا بەرزە شان و شەپێلک ڕۆستەمێکەی بکات .. هەموویان بوونە پێدەشتی کارمامزە کوژراوەکان .. بوونە خزمەتکار و کەنیزەک و قەتیسماوی کەوڵەکۆنە سیخنە ڕیخنە لێخنەکان ..

ئیدی شتێک نییە بەناوی داستانی عەشق .. شاعیرەکان درۆ ئەکەن .. ئاواز دانەر و گۆرانیبێژەکان سەریان دای لە بەرد .. هەرچی جوانیی و دەلالییە ل□ بەر پێی حەربا و بزنمژۆکەکانی دزیی و گەندەڵیدا، وەک شوشەی عەتر شکاون ..ڕژاون ..تێکەڵ چڵماوی فیاگرا و کێم جەراحەت بوون.

درۆ ئەکەن، هیچ شاسوارێ نەماوە لە ئاوزەنگی ئەسپە شێ بدات و . .ئێوارا نێ بچێتە جێ ژوان .. کچە بێرێکان هەموو بوون بە کچەمۆدێل و ..بە جی کڵاس و شوقە و موچەی بندیوار ڕامکران ..بوون بە خۆبەخش لە کۆمپانیا و دامەزراوە عەشارییە حیزبییە بنەماڵەییەکاندا ..بوونە کاوێژکار و ڕاوێژکار و بێهۆشکاری شەوە سوورەکانی کۆشکە دزراوەکان .

نیشتمانێ سندوقی خانەنشینیی و شێرپەنجەی تێدا تاڵان بکرێ، چۆن ئەو هەموو بەژن زراف و دەم شلیک و سنگ هەنار و هەرمێ و لیمۆیە تاڵان و بڕۆ ناکرێن ؟؟ ..

دەلالۆ .. دەلالۆ ..دەلالۆ ..

دەلالۆ دەلالۆ نازت بەندم دەکا

نیگای چاوەکانت مەست و کەندم دەکا

گوڵم گەر بێیت و سەردانم بکەی

بە ڕووی خۆشەوە سەرمەستم بکەی

دەلالۆ وەر□ بیا وەفاداری کەین

سەفای عەشق و ئەوین بێغەوشداری کەین

مەچە بە ناو غەریبی نازەنینم

تەم هەر لە بیرە تا لە ژیندا دەژیم
دەلالە … دەلالەەەەەە …

بەربەستە عەقڵییەکان و لایەنگرییە مەعریفییەکان: کاتێک مێشک ڕێگری لە خۆی دەکات.. نووسینی: کارزان عزیز

مێشکی مرۆڤ هەمیشە وەک ئاشناترین و لە هەمان کاتدا ئاڵۆزترین پەناگەی بەیاردان ناسراوە، وا باوە کە دەتوانێت ملیۆنان کردار و لێکدانەوەی خێرا لە چرکەیەکدا ئەنجام بدات، کە ئەمەش بە دنیاییەوە لە خێرایی و توانای پێشکەوتووترین کۆمپیوتەری سەردەمیش تێپەڕ دەبێت. بەڵام ئەم خێرایی و پێشکەوتنە مێشک بێگەرد ناکات لە کەموکوڕی و هەڵەی سروشتی، بەو پێیەی سیستمی دەماریی مرۆڤ بۆ ئەوە دیاری نەکراوە کە هەمیشە لە ڕوانگەی لۆژیکی پەتبووەوە شیکاری بۆ ڕووداوەکان بکات، بەڵکو لە پێناوی پاراستنی وزە و ڕزگاربوون لە ماندووبوونی بەردەوام، مێشک هەمیشە پەنا بۆ کورتەبڕی هزری دەبات. ئەم کورتەبڕانەش لە زۆربەی کاتەکاندا دەبنە هۆی دروستبوونی لادان و هەڵەی کوشندە لە بڕیارە چارەنووسسازەکانی ژیاندا، کە مرۆڤ بە بێ ئەوەی هەستی پێ بکات، دەکەوێتە ناو بازنەیەک لە بڕیاری نالۆژیکییەوە.

پێش ئەوەی قووڵتر بچینە ناو ناساندنی ئەم لایەنگرییە مەعریفیانە، پێویستە لە ڕووی زانستی و زاراوەناسییەوە جیاوازیمان هەبێت لە نێوان دوو چەمکی جیاواز کە زۆر جار لەلایەن خوێنەرانەوە تێکەڵ دەکرێن؛ یەکەمیان بەهەڵەبردنی لۆژیکی کە بریتییە لە جۆرێک لە هەڵە یان فێڵکردن لە شێوازی بەڵگەهێنانەوەدا کە وا دەکات بابەتێک لە ڕواڵەتدا بە ڕاست و پتەو دەربکەوێت لە کاتێکدا لە بنەڕەتدا پووچ و هەڵەیە. دووەمیان لایەنگری مەعریفییە کە پێکهاتەیەکی

قووڵترە و بریتییە لە تێکچوون و کەموکوڕییەکی ڕاستەقینە و ناوەکی ل□ پ□س□ی ب□یاردان□دا، کە بەهۆی کێشەکانی بیرگە، فشارە کۆمەڵایەتییەکان، شیکارییە هەژمارییە هەڵەکان، یان دروستکردنی هەستێکی درۆینە بۆ ڕووداوەکانی داهاتوو دروست دەبێت. هەندێک لە زاناکانی دەروونناسی کۆمەڵایەتی پێیان وایە کە دەشێ ئەم لایەنگرییانە لە کاتی مەترسیدا وەک میکانیزمێکی خێرا بۆ مانەوە کار بکەن، بەڵام لە ژیانی هاوچەرخدا زۆر جار بەرەو هەڵەی گەورەمان دەبەن.

دیارترین ئەم لایەنگرییە مەعریفییانە کە مر□ق ل□ ژیانی رۆژانەیدا و بێئاگایانە دەکەوێتە ناو تەڵەیانەوە، فرەوان و هەمەجۆرن؛ لەوانە لایەنگریی پشتڕاستکردنەوە کە تێیدا مر□ق ل□ □ووی دەروونییەوە حەز دەکات هەمیشە هاوڕای ئەو کەسانە بێت کە هەمان جیهانبینی و باوەڕی ئەویان هەیە. مر□ق ب□ شێوەیەکی نائاگایی حەز دەکات تەنها سەردانی ئەو دەزگا و پلاتفۆرمانە بکات کە کۆکن لەگەڵ هزریدا، و بە شێوەیەکی بەرنامەبۆکراو خۆی لەو دەزگایانە دەدزێتەو□ ک□ دژی تێڕوانینەکانیانن. سکینەر ئەمە بە ناتەبایی مەعریفی دەناسێنێت و پێی وایە مر□ق هان دەدات بۆ پەنابردنە بەر ئەو بۆچوونانەی کە لەگەڵ ڕای پێشینەیدا گونجاون، تەنانەت ئەگەر ڕای دژبەر ڕاستیش بێت. لە سەردەمی ئەمڕۆدا، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ئەڵگۆریتمەکان ئەم دیاردەیەیان زۆر زیاتر قووڵ کردووەتەوە.

لە پاڵ ئەمەشدا، لایەنگری کۆمەڵەی ناوەکی وەک مەیلێکی خێڵەکی سروشتی و زگماکی دەردەکەوێت بۆ لایەنگریکردنی بێمرجانەی ئەو کەس و گروپەی کە مر□ق خ□ی تێیدا ئەندامە، چ لە ئاستی خێزان، گروپ، یان نەتەوە و پارتدا. ئەوەی جێی سەرنجە، ئەم لایەنگرییە بەستراوە بە هۆڕمۆنی ئۆکسیتۆسینەوە کە ناسراوە بە تەنۆلکەی خۆشەویستی، و کاریگەرییەکی دووانەیی هەیە؛ واتە لە لایەکەوە متمانە و هاوسۆزی لەناو گروپەکەدا دروست دەکات، و لە لایەکی ترەوە دەبێتە هۆی گومان و بێمتمانەیی توند بەرانبەر بە بێگانەکان و کەسانی دەرەوەی کۆمەڵەکە، کە ئەمەش دەرەنجام دەبێتە هۆی بەرزکردنەوەی بەهای گروپی خۆی بە ب□ ب□ن□ما و سووکایەتیکردن بە ئەوانی تر.

هەروەها بەهەڵەبردنی قومارچی یەکێکی ترە لەو کەموکوڕییە هزرییانەی کە تێیدا مر□ق پشت بە ڕووداوەکانی ڕابردوو دەبەستێت بۆ پێشبینیکردنی داهاتوو لەو بارودۆخانەی کە ل□ ب□ن□□□تدا سەربەخۆن. بۆ نموونە، کاتێک دراوێکی کانزایی چەند جارێک هەڵدەدەیت و هەمیشە لایەکی دێتەوە، مێشک وا بیر دەکاتەوە کە لە جاری داهاتوودا مەرجە لایەکەی تری بێت، لە کاتێکدا زانستی ئەگەرەکان سەلماندوویەتی کە هەر هەڵدانێک ڕووداوێکی سەربەخۆیە و پێشینەکەی هیچ کاریگەرییەکی

لەسەر نییە. ئەم هەڵە دەروونییە هۆکاری سەرەکیی ئالوودەبوونە بە قومار و باوەڕهێنان بەوەی بەخت هەمیشە لە بەرژەوەندیی ئەودا دەشکێتەوە. هاوکات بیانووی پاش کڕین میکانیزمێکی دەروونییە کە تێیدا مرۆڤ کاتێک شتێکی گرانبەها یان بێکەڵک دەکڕێت، بۆ ئەوەی دان بە هەڵەی بڕیارەکەی خۆیدا نەنێت، پاساو و لۆژیکی ساختە بۆ کڕینەکەی دەهێنیتەوە تاوەکو هاوسەنگیی دەروونیی خود بپارێزێت و لە سەرزەنشتی خود دوور بکەوێتەوە، کە دەروونناسان ئەمە بە نەخۆشیی ستۆکهۆڵمی کڕین نادەن.
لە لایەکی ترەوە، پشتگوێخستنی ڕێژەی ئەگەر وای لێ دەکات کە مرۆڤ ترسی زێدەڕۆیی هەبێت لەو شتانەی کە مەترسییەکی کەمیان هەیە، وەک ترسان لە فڕۆکە، لە کاتێکدا مەترسییە گەورە و کوشندەکان وەک ڕووداوی هاتوچۆی ئۆتۆمۆبیل کە ساڵانە ملیۆنان قوربانی هەیە پشتگوێ بخات، کە کاس سەنستاین ئەم دیاردەیە بە فەرامۆشکردنی ئەگەرەکان ناو دەبات و دەڵێت مرۆڤ لەو شتانە دەترسێت کە تەنها لە ڕووی دەروونییەوە قورس دیارن نەک لە ڕووی ئاماریی ڕاستەقینەوە.
لە هەمانبەردا، لایەنگری هەڵبژاردەی چاودێریکراو وای لێ دەکات کە مرۆڤ هەست بە زۆربوونی لەمڕادید لە شتێک بکات کە تازە سەرنجی ڕاکێشاوە، وەک کڕینی ئۆتۆمۆبیلێکی نوێ کە وای لێ دەکات وا هەست بکات شەقامەکان پڕ بوون لەو جۆرە، لە کاتێکدا ژمارەیان نەگۆڕاوە و تەنها مێشکی مرۆڤەکە ئێستا زیاتر تیشکی خستووەتەسەر.
سەبارەت بە لایەنگری دۆخی ئێستە، ئەمە ترسێکی قووڵە لە گۆڕانکاری و پەسندکردنی هێشتنەوەی بارودۆخەکە بە شێوەی ئێستەی خۆی بە بێ گوێدانە پێویستیی ڕاستەقینە بە چاکسازی، کە لە سیاسەت و ئابووریدا زۆر باوە و وەک بەربەستێک لەبەردەم پەرەسەندنەکاندا دەوەستێت. هەروەها لایەنگری هەنووکە دژواریی تێڕامانە لە ئایندە و تەنها تەرخانکردنی هەموو سەرنجەکان بۆ چێژ و بڕیارەکانی ساتی ئێستا، کە دەبێتە هۆی نائارامیی ئابووری و دوورکەوتنەوە لە پاشەکەوتکردن یان پابەندبوون بە نەخشەی تەندروستیی درێژخایەنەوە.
لە کۆتاییی ئەم زنجیرە بەربەستانەدا، لایەنگری بیرکردنەوەی نەرێنی وای لێ دەکات کە مێشکی مرۆڤ هەمیشە بایەخێکی قووڵتر بە هەواڵ و ڕووداوە خراپەکان بدات بەراورد بە لایەنە ئەرێنییەکان، وەک ئەوەی ستیڤن پینکەر ئاماژەی پێ دەکات کە سەرەڕای دابەزینی ڕێژەی توندوتیژی لە جیهاندا، خەڵک هێشتا باوەڕیان وایە جیهان بەرەو دۆزەخ دەچێت. لە تەنیشت ئەمەشەوە، کاریگەری مێگەل وا دەکات تاک سەربەخۆییی هزریی خۆی لەدەست بدات و شوێن تەوژمی گشتی بکەوێت بە بێ بوونی بەڵگەی لۆژیکی، کە ئەمەش فاکتەری لاوازیی ڕاپرسییەکانە.
هەروەها لایەنگری خستنەپاڵ وای لێ دەکات کە مرۆڤ بیرکردنەوە و

ترسی خۆی بخاتە پاڵ دەوروبەری بەو پێیەی هەمووان هەمان شت بیر دەکەنەوە (لایەنگری کەدەنگی ساختە). دواجار، کاریگەری لەنگەرگرتن بەراوردکردنی شتەکانە تەنها لەسەر بنەمای ئەو زانیارییە سەرەتاییەی کە لەبەردەستیدایە، وەک بەکارهێنانی نرخی بەرز و داشکاندنی ساختە لە فرۆشگاکاندا بۆ خەڵەتاندنی مێشکی کڕیار.
ئەم لایەنگرییە مەعریفییانە هەموویان پێکەوە نەخشەیەکی ڕوون لە کەموکوڕییەکانی بیری مرۆڤ نیشان دەدەن، و تێگەیشتن و ناسینی قووڵی ئەم بەربەستانە دەتوانێت ڕێگە خۆش بکات بۆ ئەوەی لە داهاتوودا هۆشیارانەتر و لەسەر بنەمای لۆژیکێکی پتەو بڕیار لەسەر ژیان و چارەنووسمان بدەین.

سەرچاوە
https://gizmodo.com/the-12-cognitive-biases-that-prevent-you-from-being-rat-5974468
https://arabatheistbroadcasting.com/essay/042730253484

کوشتنی ژن، کوشتنی کۆمەڵگایە.. ئەحمەد کامەران

لە چوارەمین ساڵیادی شەهیدکردنی ژینا ئەمینی،سەرەتا سەری ڕێز و نەوازشت بۆ قارەمانێتییەکەیان دەنوێنم.
ژینا توانی بە ئازایەتی و بوێری خۆی ببێتە پێشەنگی هەموو ژنانی چەوساوەی نێو کۆمەڵگای پیاوسالاری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران دا. تەنیا دەنگێکی ئاسایی نەبوو، بەڵکو شۆڕشگێڕێکی چاونەترسی ئازادی خواز بوو، توانی لە بەرامبەر دەسەڵاتێکی چەندین ساڵەی وەکو کۆماری ئیسلامی ئێران ، کە تێیدا دەستی سورە بە کوشتنی هەزاران ژنی ئازادیخواز بە چەندین هۆکاری جیاوازەوە. بەڵام ژینا دەنگی ناڕەزایەتی هەموو ژنانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران وەکو ڕەشەبایەک گەیاند بە گوێی دەسەڵاتێکی پیاوسالاری ئاینی دا.
ئەگەرچی دەسەڵات ویستی لەڕێگای کوشتنی ژیناوە، دەنگی ئازادی ژنان بەتەواوەتی سەرکوت بکات. بەڵام سەرکەوتوو نەبوو، داجار شەهیدکردنی ژینا ئەمینی بوو بە وەرچەرخان و ڕێبازێکی نوێی شۆڕشی

ژن، ژیان، ئازادی.

دواجار سەرهەڵدانی ئەم شۆڕشە تەنیا لە سنورێکی دیاری کراودا قەتیس نەکرایەوە، هەرزوو بە بوێری ژنانی ئازاد توانی سنورەکان بشکێنێت و هەموو پارچەکانی کوردستان و جیهانی بەخۆیەوە تەنی. لە ئێستادا هەمووژنان بەیەک دەنگ و یەک ئامانج خەبات بۆ شۆڕشی پیرۆزی ژن ، ژیان ، ئازادی دەکەن.
جێگای باسە ئەم شۆڕشە هزرییە، تەنیا پەیوەست نەکراوە بە ئازادی ژنان، بەڵکو پیاوانیش دەبێت شان بەشانی ژنانی ئازادیخواز ڕۆڵی گرنگی خۆیان تێدا بگێڕن، لە ڕێگای ئازادکردنی هزر و بۆچونەکانیان لەبارەی بچوک بینینی ژنان لەنێو کۆمەڵگادا و سەپاندنی دەسەڵات و هێزی خۆیان بەسەر هەموو مافەکانی ژنان. پێویستە پیاوان چیتر دەسەڵاتی پیاوسالاری لەخۆیاندا نەبینن، بەڵکو هەوڵی کوشتنی ئەو دەسەڵاتە کۆنەپارێزییە لەهزریان بدەن، خۆیان بە یەکجاری ئازاد بکەن. پیاو سالاری بەدرێژایی مێژوو دەسەڵاتداریدا بۆتە هۆکارێکی سەرەکی بۆ نایەکسانی کۆمەڵایەتی و تێکدانی تەواوی ئاراستەی کۆمەڵگا. کۆتایی هێنانە بە هزری پیاوسالاری، واتە کۆتایی هێنانە بە کوشتنی تەواوەتی ژنان.
بە کوشتنی یەک ژن لە کۆمەڵگادا ، بەواتای کوشتنی کۆمەڵگایەک دێت. چونکە دواجار ژن خاوەن پێگەیەکی گرنگی کۆمەڵگایە، کاتێک تۆی پیاو هەوڵی کوشتنی ژنێک دەدەی کەواتە تۆ هەستای بە ئازاردانی گرنگترین بەشی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی. دەبێت ئەو پیاوانەی دەستیان بە خوێنی ژن سورە، دادگا قورسترین سزا بەسەریاندا بسەپێنرێت، ببن بە پەندێک بۆ پیاوانی دیکە، چیتر بوێری ئەوەیان نەبێت پەنجە بۆ ژنێک درێژ بکەن. جێگای داخە دەبینین ئەو یاسایانەی دانراون زۆربەیان لە بەرژەوەندی پیاودایە، تەنانەت لەلایەن پیاوانەوە یاساکان نووسراون. پیاوێک بە هۆکاری ناموس ژن و خوشکی خۆی دەکوژێت. ماوەیەک زیندانی دەکرێت،کەچی پاش ماوەیەکی دیکە دەبینین بە هۆکاری پاکردنەوەی ناموس لەلایەن دادوەر ئازادی دەکرێت.

لە کۆتایی دا دەڵێم؛ سەردەم سەردەمی ژنە ئیتر، سەرکەوتن بۆ شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی. بڕووخێت دەسەڵاتی کۆنەپارێزی و چەوسانەوەی ژنان. ڕووحی هەموو ژنانی ئازادیخواز شاد و ئاسودە بێت.

ئەحمەد کامەران
نووسەر و ڕۆژنامەنووس

دەموچاوەکان و جلی مەکتەب و شتی تریش. نەوزاد بەندی

گەنجێک هەیە، حاڵەتی ئۆتیزمی لەگەڵدایه، ئەو نەخۆشییەی مر□ق ل□ کۆمەڵگا دادەبڕێت و بە هەندێ تقوس و شێوە ژیانی سادەوە سەرقاڵی دەکات و هەموو ژیانی لە چەند جوڵە و خواردن و قسەیەکی کورتدا بەسەر ئەبات، ئەمەیش وا دەکات ڕێژەی کەمئەندامیی ئەم جۆرە کەسانە بە لە سەدا سەد دابنرێت ..

لەگەڵ ئەوەیشدا ئەو گەنجە ئۆتیستە، کاتێ گەندەڵییەکی ڕێگا و بان و خزمەتگوزارییەکان ئەبینێ، ئەڵێت : خەتای دەم و چاوەکانە !!

پێی ئەڵێم : مەبەستت لە کام دەم و چاوە ؟

ئەڵێ : دەم و چاوەکانی حوکمەت ..کە قەت ناگۆڕێن ..هەر ئەو دەم و چاوانەن ..!!

ئەڵێم : چۆن ئەوەت زانی ؟

ئەڵێ : لە گۆگڵ سەیری حوکمەتی ووڵاتانم کرد .. دائیمە ئەو حوکمەتانە ئەگۆڕێن ..هەر لای خۆمان ناگۆڕێن !!

ئیتر هیچم پێ ناووترێ ..

تۆ وەرە ئەو دەم و چاوانە ئەوەندە دووبارە و سەد بارە بوونەتەوە، بۆ ماوەی زیاتر لە 35 ساڵ، ژمارە پێوانەییەکانی سەدام و ئەسەد و موبارەک و قەزافییان تێپەڕاند، وا لە نەخۆشێکی ئۆتیست بکەن کە ڕێژەی کەمئەندمییەکەی لە سەدا سەدە، لێیان بێزار بێ و ..هەر نەخۆشیی و ناخۆشیی و ناهەموارییەک ببینێ، بڵێ خەتای دەم و چاوەکانە ..واتا حاڵەتەکە ئەوەندە ناهەموار و نادروست و ناقۆڵایە، تەنانەت کەمئەندامێ کە پلەی کەمئەندامییەکەی لە سەدا سەدە، بۆی قوت نەچێ و پێی قبوڵ نەکرێ و هاواری لێ بەرز بێتەوە ..هەرچی ناهەمواریی و چەوتی و چەوێڵییە بیخاتە ئەستۆی ئەو دەم و چاوانەوە..

وەک پێشتریش لە ووتاری تردا ئاماژەمان پێداوە، ئەنسرۆپۆلۆجیست و سایکۆلۆجیست و سۆسیۆلۆجیستەکانی ووڵاتا□ پ□شکەوتووەکان، گەیشتوونەتە ئەو دەرەنجامەی ئەگەر زیرەکترین و دەوڵەتمەدارترین کەس بۆ ماوەی چوار تا هەشت ساڵ زیاتر ووڵاتی بدەیتە دەست، لە هێڵەکە لا دەدا و وەک شاژنە فیکتۆریا بەرامبەر میللەتێکی برسی و

اپیو، ئ : ئ نان نیی بچی پسکیت ناخن ؟ یان وک ئوانی لای خمان، دوای تپبوونی دوو سا زیاتر بسر هبژاردندا، ل جیاتی پکهنانی کابینی نو، هر یکی ل ئاستی خیو خریکی قتار و ئاویسی خیتی و ب هیچ هزکیش وازی ل ناهن ..هر بی ئو زانایانی ووتانی پشکوتوو، یاسایکیان پیاد کرد تیایدا وادی چوار ب هشت سا حوکمانیی ب هر سیاستمدارک دانراو، دوای ئو ئب هتا هتای واز ل حوکمانیی بهن، ئ ئو ووتان پشکوتوون و ب قتار و ئاویسیی ناچن بو.
ئینجا شتکی تریش هی لم ووتدا ک پی ئووترت : پشکوتن ل بواری سواکردندا ..ئ ب گومان ل کمگا و ئیداریکی ب سر و بر و اوستاو و پنگ خواردوودا، خ پشکوتن ل بواری فیزیا و کیمیا و بایلژیی و تکنلژیادا وو نادات .. حتمن پشکوتن ل بوارکانی سیحر و جنکزانیی و نوشت و گندیی و سوا و کاسلسیی و مسینهگرتنا وو ددن ..
ب نمون کات وادی کردنوی ناوندکانی خوندن و سای نوی خوندن نزیک ئبتو،
خکک ل مزگوت و ناوبازا و ت کماییتییکان پیدا دبن، ب گوتارکی کاریگر و زاری پ فرمسک، داوای پار ل خک ئکن ب کینی جلی مکتب ب منکانیان ..
هندکیشیان ئکون داد و بداد ل دست وزیری پروردو و بوبری ناوندکانی خوندن، ک هر سای جر جل و برگک ل تلبکانیان داوا دکن، ب ب گودان باری ئابووریی خزانکان ..
هموو سا ئم قوان وک قوانی سیاری جامش و پیسکردنی سیرانگاکان دووبار ئبتو..ب ب ئوی ن وزیری پروردو بوبرکان باکیان پی هب و لو بیار مخملییان پشیمان ببنو، ن خکک هزارکیش مانگرتن یان هوست وربگرن تاکو ئم بیار سرمستان بگن.. ن هیچ شت وودات، ئم سایش وک ساکانی تر، ئگوزر، لو لایشو سیانز هزار کس ناوی خی نوسیو ب کینی ئایفنی هژد.

لگ ئو دوو شتدا، شتکی تریش هی ک بای من ئوندی دوو شتکی سرو سیرتر و عنتیکتر ..
ژنام هی ئ ئازادم و .. پگی ای ئازاد و .. دیموکراسیی و ئو جر شتانم .. کچی ک ل ووتارکا ناوی دوژمنکی سر سختی میللتکمان ئهنیت و هند ل تاوانکانی ب نمون

ئەهێنیتەوە، ووتارەکەت بلاوناکاتەوە .. بە بێ هۆ، بە بێ پاساو، خۆی لێ ئەکا بە کەڕەی شەربەت ..
خۆ من ئەزانم نەک ووتار ، هاوار هاواریش هیچ کاریگەرییەکی نییە و .. کۆمەڵگاکە تازە بووە بە گۆڕستان، ئێمەیش ئاڵودە بووین بە نوسینەوە، ئەگینا خوا شاهیدە ئەو کاتانەی دەست ئەدەمە قەڵەم لە هەموو کاتێ نائومێدترم..بەلام ئەڵێی چی لەگەڵ ئاڵودە بووندا ؟!
بەڵام بۆچی دەبێ سانسۆر هەبێ لە کاتێکدا ئەو هەزاران هەزار ووتارە ئاگرین و کەناڵە ئاگرینەی ئۆپۆزیسیۆن، نەیانتوانیوە بچووکترین هەڵوێستی جەماوەریی دروست بکەن؟
پێ دەچێ مەسەلەکە پاشکۆیەتیی بێ بۆ دوژمنانی میللەت، بەرامبەر کیسێک درھەم و دەراهیم ..واتا ئەو جۆرە ڕۆژنامانە لە سەفسەتەکانن و ..لەبەر دڵی ئاغاکانیان کە نانخۆریانن، بە موو لەو کۆیلایەتیی و بەندایەتییە لانادەن .. ڕەخنە و .. تەنانەت جنێو و زللەیش لە شەخسی خۆیان بدەیت، ئاساییە و ئەیترنجێننە قاڵبی ئازادیی ڕۆژنامەگەرییەوە، بەڵام پەرەگرافێک لە مێژووی بکوژێکی میللەتەکەمان باس بکەیت کە هەموو دنیا لەسەری کۆکن و بووە بە دۆکیۆمێنتاریی، ئەمەیان کفری دەرەجە ئولایە و.. بە هیچ جۆرێ نایب□ □وناکیی ببینێ، ئێ برا ڕۆژگارێک تێکەوتووین نان لە قوڕگی سەگایە، ناکرێت لەبەر ووتاری بابایەکی نەناسراوی بەکاری هیچ نەهاتوو، ئەو قەزاتمە و دۆنەر و تاووقە لە خۆیان تێک بدەن .. میسرێکان ئەڵێن دار شمعتك لا تنطفي، واتا ئاگات لە مۆمەکەت بێ نەکوژێتەوە .. دانیشن بەخێر…

دوو هۆنراوە بۆ منداڵان..
فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

فڕۆکەکەم

یەک فڕۆکەم کڕیوە
لەم□ پێشترنەمدیوە
زۆرجوان دروستکراوە
دووتایەی بۆدانراوە

وێنەی ئاڵای کوردستان
لەلای ڕاستی نەخشاوە
کاتێک دەینێرمە ئاسمان
وەک مەل وباڵندەی جوان
کۆنتڕۆڵی بەدەستمە
لەهەرشوێنێک ، م□ بەستمە
بۆسەرزەوی دەهێنم
خۆشمدەوێ نا یشکێنم
ئۆخەی فڕۆکەجوانەکەم
شادم یاریت پێدەکەم
هەرچەند بەرزبی، نەنەوی!؟؟؟
خۆم دەتهێنمە سەرزەوی.

شارەکەم سلێمانی

شارەکەم ڕازاوەیە
دڵم پیَی کراوەیە
خۆشە دڵگیروجوانە
مایەی خۆشبەختیمانە
شەقام وگۆڕەپانی
هێمای هاتووچۆکانی
کۆشك وتەلاری ڕەنگین
شاد دەکات دڵی غەمگین
ئۆتۆمبێلی تازەوکۆن
بەپێی یاسایەك دەڕۆن
زیان لەخۆیان نادەن
خەڵکیش هەراسان ناکەن
ئەوجێیەی کەبازاڕە
بۆفرۆش وکڕیارە
گەرکەلوپەلمان بوێ
ڕومان دەکەینە ئەوێ
هۆی جوانی ئەم ژینگەیە
وشیاری ئەم خەڵکەیە
شارەکەم سلیَمانی
دڵخۆشم ئاوەدانی

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی